

О. В. СТЕПАНОВ

доктор технічних наук,
професор кафедри тракторів та автомобілів
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0003-4954-2532

І. Ю. КОБЗАР

асистент кафедри машинобудування
Одеська державна академія будівництва та архітектури
ORCID: 0009-0004-1778-9463

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ БЕЗПЕКИ АВТОТРАНСПОРТУ В ТРАНСПОРТНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті аналізується організаційно-правовий механізм регулювання безпеки автотранспорту в транспортному процесі України. Акцентується увага на недостатності інституцій, які зацікавлені в розв'язанні проблем правового забезпечення безпеки автотранспорту та дорожнього руху. Зазначено, що недосконалість планувально-стратегічних заходів із подолання дорожніх транспортних пригод також накладає негативний вплив на стан безпеки автотранспорту в транспортному процесі. Тобто необхідність розгляду формування системи автотранспортного законодавства з урахуванням сучасного організаційно-правового аспекту зумовлюють цільову спрямованість дослідження механізму регулювання безпеки автотранспорту в транспортному процесі.

Авторами обґрунтовується ідея про потребу вироблення сучасної Концепції безпеки автотранспорту та Державної цільової програми підвищення безпеки дорожнього руху в Україні на довгостроковий період. Метою Концепції має бути визначення принципів, положень та основних напрямів максимального усунення негативних чинників. Зокрема, зменшення кількості фатальних випадків унаслідок дорожніх транспортних пригод, створення перспективної системи реалізації основних завдань діяльності органів влади в галузі безпеки дорожнього руху.

Зроблено висновок, що необхідно звертати особливу увагу на функції державного контролю у сфері транспорту, тобто: зовнішній прояв властивостей об'єкта контролю; суспільні відносини у транспортній сфері; самостійний характер, що об'єктивно необхідне для здійснення процесу контролю; певні методи реалізації та контролю транспортної сфери. При цьому актуальним питанням є опрацювання нової редакції організаційно-правових документів регулювання безпеки автотранспорту в транспортному процесі з урахуванням здобутків сучасної наукової думки.

Ключові слова: організаційно-правовий механізм, концепція безпеки автотранспорту, дорожній рух, транспортний процес, автотранспортне законодавство.

O. V. STEPANOV

Doctor of Technical Sciences,
Professor at the Department of Tractors and Cars
National University of Bioresources
and Environmental Management of Ukraine
ORCID: 0000-0003-4954-2532

I. Y. KOBZAR

Assistant at the Mechanical Engineering Department
Odesa State Academy of Civil Engineering and Architecture
ORCID: 0009-0004-1778-9463

ORGANIZATIONAL AND LEGAL MECHANISM FOR REGULATING THE SAFETY OF MOTOR VEHICLES IN THE TRANSPORTATION PROCESS

The article analyses the organizational and legal mechanism for regulating the safety of motor vehicles in the transportation process of Ukraine. Attention is focused on the lack of institutions interested in solving the problems of legal support for vehicle and road safety. It is noted that the imperfection of planning and strategic measures to overcome road accidents also has a negative impact on the state of vehicle safety in the transportation process. That is, the need to consider the formation of a system of motor vehicle legislation with due regard for the modern organizational and legal aspect determines the target orientation of the study of the mechanism for regulating the safety of motor vehicles in the transport process.

The author substantiates the idea of the need to develop a modern concept of motor vehicle safety and the state target program for improving road safety in Ukraine for the long term. The purpose of the Concept should be to define the principles, provisions and main directions for maximizing the elimination of negative factors. In particular, to reduce the number of fatalities as a result of road accidents, to create a promising system for implementing the main tasks of the authorities in the field of road safety.

The author concludes that it is necessary to pay special attention to the functions of state control in the field of transport, i.e.: external manifestation of the properties of the object of control; social relations in the transport sector; independent nature, which is objectively necessary for the control process; certain methods of implementation and control of the transport sector. At the same time, it is important to develop a new version of the organizational and legal documents regulating the safety of motor vehicles in the transportation process, taking into account the achievements of modern scientific thought.

Key words: *organizational and legal mechanism, concept of motor vehicle safety, road traffic, transportation process, motor vehicle legislation.*

Постановка проблеми

Автотранспорт, як складова і важлива частина інфраструктури України, дозволяє здійснювати доставлення експортно-імпортних вантажів різного призначення в інтересах розвитку міжнародного культурного і технічного співробітництва, інтеграції України у світову економіку. При цьому безпека автотранспорту базується на економічних, організаційних, соціальних і правових засадах, що визначені законами, кодексами, статутами та іншими державними й міжнародними нормативними актами. Саме за таких умов надзвичайно важливим є розгляд організаційно-правового механізму регулювання безпеки автотранспорту в транспортному процесі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В Україні можна відзначити помітну активізацію нормотворчої діяльності в транспортній сфері. Варто згадати Закони України: «Про автомобільний транспорт» [3], «Про транспорт» [1], «Про дорожній рух» [2], «Про автомобільні дороги» [4]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху» [5]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дорожньо-транспортних пригод та виплати страхового відшкодування» [6]; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення надмірного державного регулювання у сфері автомобільних перевезень» [7] тощо. Численні Укази Президента України щодо забезпечення БДР в Україні та постанови Кабінету Міністрів України, якими постійно вносяться зміни до Правил дорожнього руху [9].

Відповідно до цього питання регулювання безпеки автотранспорту з урахуванням правового механізму розглядали в різнопланових працях В. Б. Авер'янов, Ю. П. Битяк, В. М. Бесчастний, Т. О. Гуржій, С. М. Гусаров, М. М. Долгополова, Л. В. Коваль, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, С. В. Лихачов, О. В. Луканін, О. І. Остапенко, В. Г. Поліщук, О. П. Рябченко, О. Ю. Салманова, М. М. Тищенко й ін. Слід зазначити, що дослідження багатьох авторів, як правило, торкались аспектів проблеми правового регулювання сфери транспорту, але не розглядали її комплексно [17]. На підставі публікацій фахівців складається враження, що сфера безпеки автотранспорту законодавством детально регламентована. На нашу думку, це не відповідає дійсності. Системні недоліки характерні не тільки для автотранспорту, але й для всіх рівнів нормативно-правового забезпечення безпеки дорожнього руху (БДР).

Сформувався великий масив розрізнених підзаконних актів БДР. Але виникають труднощі в отриманні інформації про такі акти. Крім того, недосконалість планувально-стратегічних заходів із подолання дорожніх транспортних пригод (ДТП) накладає негативний вплив на стан безпеки автотранспорту в транспортному процесі.

Слід зауважити, що більшість прогнозів, що закладені в зміст програмних та інших нормативно-правових документів із питань дорожньо-транспортної безпеки, мають безальтернативний характер [10–13]. Тобто необхідність розгляду формування системи автотранспортного законодавства з урахуванням сучасного організаційно-правового аспекту зумовлюють цільову спрямованість дослідження безпеки автотранспорту в транспортному процесі.

Формулювання мети дослідження

Розглянути організаційно-правовий механізм регулювання безпеки автотранспорту в транспортному процесі як інтегральну складову національної безпеки України.

Викладення основного матеріалу дослідження

Варто згадати деякі Закони України, що стосуються автотранспорту та дорожнього руху.

Закон України «Про транспорт» визначає, що «До складу автомобільного транспорту входять підприємства автомобільного транспорту, що здійснюють перевезення пасажирів, вантажів, багажу, пошти, авторемонтні і шиноремонтні підприємства, рухомий склад автомобільного транспорту, транспортно-експедиційні підприємства, а також автовокзали і автостанції, навчальні заклади, ремонтно-будівельні організації та соціально-побутові заклади, інші підприємства, установи та організації незалежно від форм власності, що забезпечують роботу автомобільного транспорту...» [1, ст. 30].

Закон України «Про дорожній рух» дає пояснення до деяких понять, тобто: «До участі у дорожньому русі допускаються транспортні засоби, конструкція і технічний стан яких відповідають вимогам діючих в Україні правил, нормативів і стандартів, що мають сертифікат на відповідність цим вимогам, укомплектовані у встановленому порядку, а у разі, якщо транспортний засіб згідно з цим Законом підлягає обов'язковому технічному контролю, пройшов такий контроль» [2, ст. 29]. Згідно ст. 33 Закону: «Технічний стан транспортних засобів, що перебувають в експлуатації, у частині, що стосується безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища, має відповідати правилам, нормативам і стандартам, затвердженим у встановленому порядку. Обов'язок щодо забезпечення належного технічного стану транспортних засобів покладається на їх власників або інших осіб, які їх експлуатують, згідно з чинним законодавством» [2, ст. 33].

Закон України «Про автомобільний транспорт» [3] визначає засади організації та діяльності автомобільного транспорту.

З урахуванням наведеного, всупереч критичному загостренню проблеми аварійності та зростання кількості ДТП із тяжкими наслідками, відзначимо, що в Україні багато питань до державних програм безпеки дорожнього руху (БДР). На жаль, ні Концепції Державної цільової програми підвищення рівня БДР [10, 12], ні Стратегії підвищення БДР в Україні [21] також не передбачали програмного комплексу заходів забезпечення БДР в Україні.

Усе це свідчить про потребу вироблення сучасної Концепції безпеки автотранспорту та Державної цільової програми підвищення БДР в Україні на довгостроковий період. Метою Концепції має бути визначення принципів, положень та основних напрямів максимального усунення негативних чинників, зменшення кількості фатальних випадків унаслідок ДТП, створення перспективної системи реалізації основних завдань діяльності органів влади в галузі БДР.

Відомо, що державна політика в галузі БДР реалізується через законодавство України [2, 5, 8]. Але не менш важливу роль відіграють і суб'єкти забезпечення БДР, від злагоджених дій яких залежать стан аварійності, рівень транспортного обслуговування населення, якість надання автотранспортних послуг тощо. Тобто актуалізується потреба модернізації системи управління БДР. Зокрема, існування значної кількості різноманітних суб'єктів забезпечення БДР. При цьому досягнення необхідного результату залежить насамперед від ефективності впливу уповноваженого на це державного органу контролю.

Забезпечення БДР не можна досягти лише в рамках основної діяльності центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Оптимальним вбачається створення єдиного планово-регулювального, науково-методичного, координаційного та контрольного центру (надалі – Центр). Центр повинен бути наділений достатніми повноваженнями щодо організації взаємодії всіх органів державної влади України в цій сфері.

Створення Центру дало б змогу, по-перше, сконцентрувати весь комплекс управлінських функцій із забезпечення БДР в одному органі та здійснювати централізоване керівництво. По-друге, правильніше розв'язувати питання раціональної організації контрольно-наглядової діяльності в досліджуваній сфері. По-третє, виключити дублювання функцій у діяльності згаданих суб'єктів, сприяти подальшому удосконаленню керівництва й координації діяльності всіх державних органів, розподілу фінансових і матеріально-технічних засобів, що витрачаються на проведення масштабних заходів із забезпечення БДР.

На тлі нинішнього реформування органів публічної адміністрації найбільший інтерес, як суб'єкт забезпечення безпеки автотранспорту та БДР, становить Національна поліція України (2015) [8]. Національна поліція «у своїй діяльності керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами...» [8, ст. 3].

Щодо законної дії поліції: «Поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України... Під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України "Про правовий режим воєнного стану"...» [8, ст. 8].

Слід додати, що з появою Закону України «Про Національну поліцію» [8] виникло багато питань щодо забезпечення безпеки автотранспорту та БДР. У зв'язку з цим організація діяльності підрозділів поліції та її фахова підготовка потребує реформування та приведення до європейського рівня.

Зокрема, це має бути зроблено шляхом: удосконалення системи організаційно-правового регулювання діяльності поліції як органу державного контролю у сфері забезпечення БДР; удосконалення адміністративно-юрисдикційної діяльності поліції; розроблення чіткого механізму прийняття оптимальних управлінських рішень у системі поліції, кінцевою метою яких має бути підвищення рівня захищеності всіх учасників дорожнього руху; розробки методики й тактики дій усіх категорій співробітників поліції з урахуванням передового вітчизняного й закордонного досвіду; зміцнення та розвитку ділової співпраці з усіма суб'єктами, що уповноважені формувати й проводити на території України державну політику у сфері забезпечення БДР; розширення взаємовигідної

міжнародної співпраці; підвищення рівня підготовки кадрів з метою забезпечення високого професіоналізму і виховання співробітників поліції в дусі уважного ставлення до громадян, надання їм всебічної допомоги тощо.

Крім того, підвищення дорожньої культури населення і особливо водіїв автотранспорту необхідно розглядати як важливий превентивний захід забезпечення безпеки автотранспорту. Більшість ДТП трапляються саме з вини водіїв – через брак водійської майстерності й тотальний нігілізм у питаннях дисципліни руху.

У зв'язку з цим потребують доопрацювання «Порядок підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів» [14], «Типова навчальна програма підготовки та перепідготовки водіїв транспортних засобів» [15], «Типова програма з навчання населення Правил дорожнього руху» [16]. Необхідно проводити постійний моніторинг системи підготовки водіїв, особливо їхню психофізіологічну підготовку з одночасним посиленням контрольних заходів у цій сфері та з урахуванням фактора людини.

Саме транспортна дисципліна, як найважливіша складова професійної культури водія, передбачає систематичне навчання, розвиток і контроль індивідуальних якостей та можливостей щодо дотримання норм морально-етичного спілкування у процесі автодорожнього руху, зокрема й в аварійних ситуаціях. Отже, культура водія є однією із соціальних умов, що мінімізує виникнення ДТП на дорозі, а відтак має стати предметом глибокого науково-методичного аналізу.

Відсутність наукової складової стратегічного реформування державного механізму забезпечення безпеки автотранспорту ускладнює реалізацію заходів, спрямованих на недопущення ДТП. Більшість досліджень фахівців до проблем дорожньої безпеки, на жаль, виконані на теоретичному рівні й мають чимало практичних питань дискусійного характеру. Багато важливих питань, від яких залежить стан автодорожньої, залишається поза увагою вітчизняної науки. Ідеться про стратегічне реформування державної політики щодо визначення ролі та забезпечення конструктивної взаємодії всіх інституційних суб'єктів державного управління автодорожньою безпекою. Зокрема, вироблення ефективного механізму використання технічних засобів нагляду за автодорожнім рухом в діяльності контрольних органів, забезпечення невідворотності покарання за скоєні злочини та правопорушення на автотранспорті.

Вади сучасної науки в галузі БДР спричинені вузькою профільністю досліджень, спрямованих переважно на вивчення адміністративних і кримінальних особливостей ДТП. Левова частка наукових робіт зі згаданої проблематики ґрунтуються на застарілому емпіричному матеріалі. Крім того, дослідження мають фрагментарний характер, вирішують окремі локальні завдання, не аналізують проблему комплексно і, найголовніше, не окреслюють стратегічні напрями безпеки автотранспорту в транспортному процесі на перспективу.

Висновки

Результати аналізу організаційно-правового механізму регулювання безпеки автотранспорту в транспортному процесі свідчать про важливість сфери безпеки автотранспорту як інтегральної складової національної безпеки України. При цьому основну увагу необхідно приділити розмежуванню повноважень у сфері транспорту між органами управління та органами державної влади, що провадять регуляторну діяльність.

Однією з найбільш актуальних проблем в автотранспортному комплексі є: опрацювання нової редакції організаційно-правових документів регулювання безпеки автотранспорту в транспортному процесі з урахуванням здобутків сучасної наукової думки; баланс інтересів учасників транспортного процесу; посилення впливу механізмів державного контролю на діяльність автотранспорту та розвитку безпеки автотранспорту в Україні. При цьому державна політика безпеки автотранспорту та дорожнього руху потребує сучасного розвитку, що актуалізує подальші дослідження.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про транспорт». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1994, № 51, ст.446, редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-ІХ.
2. Закон України «Про дорожній рух». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1993, № 31, ст. 338, редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-ІХ.
3. Закон України «Про автомобільний транспорт». *Відомості Верховної Ради України*, 2001, № 22, ст. 105} {В редакції Закону № 3492-ІV від 23.02.2006, ВВР, 2006, № 32, ст. 273} із змінами і доповненнями.
4. Закон України «Про автомобільні дороги». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2005, № 51, ст. 556, редакція від 19.12.2021, підстава – 1887-ІХ.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 39, ст. 372, редакція від 14.07.2015.
6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо дорожньо-транспортних пригод та виплати страхового відшкодування». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2011, № 39, ст. 386, редакція від 17.02.2011.
7. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення надмірного державного регулювання у сфері автомобільних перевезень». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2012, N 5, ст. 34, редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-ІХ.

8. Закон України «Про Національну поліцію». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015, № 40-41, ст. 379, редакція від 01.01.2024, підстава – 1909-IX, 3295-IX.

9. Про Правила дорожнього руху. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306, м. Київ, редакція від 01.12.2023, підстава – 1242-2023-п.

10. Про схвалення Концепції Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху на 2009-2012 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2008 р. № 1384-р., м. Київ.

11. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Стратегії підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2015 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 березня 2012 р. № 140-р, м. Київ.

12. Про схвалення Концепції Державної цільової програми підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2016 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. № 771, м. Київ

13. Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2010 року № 2174 р.

14. Про затвердження Порядку підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 травня 2009 р. № 487, м. Київ.

15. Про затвердження Типової навчальної програми підготовки та перепідготовки водіїв транспортних засобів. Постанова Кабінету Міністрів України від 2 березня 2010 р. № 229, м. Київ.

16. Про затвердження Типової програми з навчання населення Правил дорожнього руху. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 липня 2009 р. № 670, м. Київ.

17. Правове регулювання сфери транспорту в Європейському Союзі та в Україні : у 2-х т. / ред. В. Г Дідик, М-во юстиції України, Державний департамент з питань адаптації законодавства. К. : Ніка-Прінт, 2006.

References

1. The Law of Ukraine "On Transport". Bulletins of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1994, No. 51, p. 446, as amended on January 01, 2024, under the law of Ukraine No. 1909-IX.

2. The Law of Ukraine "On Road Traffic". Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 1993, No. 31, Art. 338, as amended on January 01, 2024, under 1909-IX.

3. The Law of Ukraine "On Motor Vehicle Transport". Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine, 2001, No. 22, p. 105} {In the wording of Law No. 3492-IV of February 23, 2006, VVR, 2006, No. 32, p. 273} as amended.

4. The Law of Ukraine "On Automobile Roads". Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2005, No. 51, Art. 556, edition of December 19, 2021, basis - 1887-IX.

5. The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Regulation of Relations in the Field of Road Safety". Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2015, No. 39, p. 372, edition of July 14, 2015.

6. The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Road Traffic Accidents and Payment of Insurance Compensation". The Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2011, No. 39, p. 386, as amended on February 17, 2011.

7. The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Elimination of Excessive State Regulation in the Field of Road Transportation". Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR), 2012, N 5, Article 34, as amended on January 01, 2024, under the Law of Ukraine No. 1909-IX.

8. Law of Ukraine "On the National Police". Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2015, No. 40-41, p. 379, as amended on January 01, 2024, under 1909-IX, 3295-IX.

9. On the Rules of the Road. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 10, 2001, No. 1306, Kyiv, edition of December 01, 2023, basis - 1242-2023-p.

10. On approving the Concept of the State Target Program for Improving Road Safety for 2009-2012. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 30, 2008, No. 1384-r, Kyiv.

11. On approval of the action plan for the implementation of the Strategy for Improving Road Safety in Ukraine for the period up to 2015. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 21, 2012, No. 140-r, Kyiv.

12. On approval of the Concept of the State Target Program for Improving Road Safety in Ukraine for the period up to 2016. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 8, 2012, No. 771, Kyiv

13. On approval of the Transport Strategy of Ukraine for the period up to 2020: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 20, 2010, No. 2174.

14. On Approval of the Procedure for Training, Retraining and Advanced Training of Vehicle Drivers. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of May 20, 2009, No. 487, Kyiv.

15. On approval of the Standard Training Program for Training and Retraining of Vehicle Drivers. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 2, 2010, No. 229, Kyiv.

16. On approval of the Standard Program for Teaching the Public the Rules of the Road. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of July 1, 2009, No. 670, Kyiv.

17. V. H. Didyk (ed.) (2006). Ministry of Justice of Ukraine, State Department for the Adaptation of Legislation. Legal regulation of transport in the European Union and Ukraine: in 2 vols., K.: Nika-Print.